

BUHÂRÎ İLE EBÛ DÂVUD'UN HOCASI MÜSEDDED B. MÜSERHED VE HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Mehmet DİNÇOĞLU (*)

ÖZ

Ünlü Muhaddis el-Buhârî (256/869), fakih muhaddislerden Ebû Dâvud es-Sicistanî (275/889) ile birçok hadis âlimine hocalık yapmış ve onlara önemli ölçüde kaynaklık etmiş hadisçilerden biri de Müsedded b. Müserhed'tir (228/843). Onun Basra'lı muhaddisler arasında ilk Müsned adlı eseri yazdığı bilinmektedir. Hadis tarihinde rastlanılan ilk şerhlerden biri, Ebû Hasen Muhammed b. Eslem Tusi'nin (ö.b.242-Tus) "Şerhu Müsned il-Müsedded" isimli Müsedded'in Müsned i üzerine yapılan şerhidir. Ancak ne bu şerh ne de Müsedded'e ait bir eserin günümüze ulaştığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Ayrıca Müsedded'in hayatı ve hadis ilmindeki yeri ile ilgili müstakil bir çalışmamın da bulunmayışı, Müsedded ile ilgili çalışmamızı sağlamıştır. Bu makalede konu olarak, musannif olan Müsedded b. Müserhed'in hayatı ve onun hadis ilmindeki yeri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Müsedded b. Müserhed, Müsned , Buhârî, Ebû Dâvud.

ABSTRACT

Buhârî and Ebû Davûd's Master Müsedded b. Müserhed and his Place in The Science of Hadith

Musedded b. Muserhed (228/843) was one of the hadith scholars who taught renowned Muhaddis el-Buhârî (256/869) and Ebû Dâvud es-Sicistanî (275/889) and was quoted significantly by many other hadith scholars. It is known that he was the first scholar among muhaddises from Basra who wrote the treatise named Musnad. One of the first annotations encountered in the history of hadith is Ebû Hasen Muhammed b. Eslem Tusi's (ö.b.242-Tus) annotation named which is made on the Müsedded's Musnad. However, there is no any evidence about neither this "Şerhu Müsned" nor a work on Müsedded has reached out up to present date. Furthermore, lacking of any individual study related to the Müsedded's life and its

* Yrd. Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fak. Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

place in the science of Hadith has enabled us to work on this article. In this study, Müsedded b. Müserhed's life and his place in the science of hadith are handled as the subject.

Keywords: *Hadith, Müsedded b. Müserhed, Müsned, Buhârî, Ebû Dâvud.*

Giriş

Hicri ilk üç asır, hadis ilminin teşekkül sürecinde önemli bir zaman dilimidir. Hadislerin ezberden veya yazılarak nakledilmesinden tedvin edilmesine ve çeşitli özelliklerine göre kitaplar halinde tasnif edilmesine kadar devam eden bu süreç, hadis doğuşu, oluşumu, gelişimi ve olgunluk dönemi olarak bilinir. Bu dönemdeki hadis âlimlerinin hayatlarını, ilmi şahsiyetlerini, eserlerini ve hadis kültürüne katkı incelemek, hadis ilim anlayışını, hadis geçirdiği merhaleleri bilmek bakımından önem arz eder. Bu bakımdan ünlü muhaddis Muhammed b. İsmail el-Buhârî (256/869)'ye ve ahkâm hadisler konusunda otorite sahibi olarak bilinen fakih muhaddislerden Ebû Dâvud es-Sicistanî (275/ 889)'ye hocalık yapmış ve eserlerine önemli ölçüde kaynaklık etmiş Müsedded b. Müserhed, dikkatimizi çeken şahsiyetlerden biridir.

Müsedded b. Müserhed'in hayatı, hadisçiliği ve Müsned adlı eseri ile ilgili herhangi bir çalışmanın olmayışı, ansiklopedik ve rical çalışmalarında da hakkında çok kısa bilgi verilmesi, bizi bu konuda böyle bir makale yazımına teşvik etmiştir. Hadis çalışmalarına katkı sağlayacağına inandığımız bu çalışmada, önce Müsedded b. Müserhed'in yaşadığı dönem ve memleketi olan Basra hakkında kısa bilgi verilmiştir. Onun hayatı, ilmi şahsiyeti ile ilgili bilgi verildikten sonra, onun hadis kültüründeki yeri ve Müsedded kanalıyla nakledilen rivayetlerden hareketle onun kaynakları hakkında tespitler yapılmıştır. Ona ait bir eserin günümüze kadar ulaştığına dair bir bilgi elde edilememiştir. Bu nedenle bu çalışmada, *Kütübü Sitte* ve İbn Hacer el-'Askalânî (ö.h.852)'nin *el-Metâlibu'l-Âliye bi Zevâidi'l-Mesânidi's-Semâniye*'de geçen Müsedded rivayetleri esas alınmıştır.

A-Müsedded'in Yaşadığı Dönem ve Çevreye Genel Bir Bakış

Müsedded'in şahsının ve fikirlerinin sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi, hatta tasnif ettiği eserlerin tarihi değerinin belirlenmesi, dönemin siyasi, sosyal ve ilmi çevresinin bilinmesi ile doğrudan bağlantılıdır. Bu düşünceden hareketle araştırma konumuz olan Müsedded b. Müserhed'in yetiştiği ve *Müs-ned* adlı eserini yazdığı ortam hakkında sağlıklı bir bilgi edinebilmemiz için, onun yaşadığı siyasi, sosyo-kültürel ve ilmi çevresi hakkında genel bir bilgiye sahip olmamız gerekmektedir.

Müsedded b. Müserhed (150–228 / 767-843)'in yaşadığı dönem, Abbasî hilafetindeki yedi halife dönemine rastlamaktadır.¹ Bu dönemde hilafet makamına gelen Abbasî halifeleri şunlardır:

- 1- Mehdî (158–169 / 775–785),
- 2- Hâdî (169–170 / 785–786),
- 3- Reşîd (170–193 / 786–809),
- 4- Emîn (193–198 / 809–813),
- 5- Me'mûn (198–218 / 813–833),
- 6- Mu'tasım (218–227 / 833–842),
- 7- Vâsık Billâh (227–232 / 842–847).

Bu halifeler dönemi, Abbasîlerin idari, siyasi ve kültürel alanda en parlak olduğu, güç ve otoritenin tamamen halifelerin elinde bulunduğu dönem olarak bilinir. Ancak Emevîler devrinde Basra'da ortaya çıkan Mu'tezile, Halife Me'mûn, Mu'tasım ve Vâsık dönemlerinde düşünce ve görüş seviyesinden ziyade, idare ve siyasete hâkim duruma gelmiş ve aynı zamanda bu akım bu dönemde en parlak devrini yaşamıştır. Özellikle Mu'tezilî olan İbn Ebî Duâd'ın (240/854) bu üç Abbasî halifesi üzerinde geniş nüfuzunun yanı sıra başkadalılık görevinde de bulunması, Mu'tezile'nin resmî mezhep haline gelmesini ve sarayın görüşünü belirleyen bir güç olmasını sağlamıştır.²

Basra muhaddislerinden olan Müsedded'in Basrî nisbesiyle anılması ve Basra'da ilk *Müsned* türü eser yazması gibi hususlar, onun hadis öğrenmek ya da herhangi bir sebeple başka yerlere gitmiş olsa bile ömrünün büyük bir kısmını Basra'da geçirmiş olduğunu göstermektedir. Müsedded'in yaşadığı şehir olan Basra ve oradaki hadis ilminin durumu hakkında bazı bilgiler, onun yaşadığı çevreyi daha iyi tanımamıza yardımcı olacaktır.

Basra, Hz. Ömer tarafından Güney Irak'ta kurulan, Bağdat'ın 420 km. güneydoğusunda, Dicle ile Fırat nehirlerinin birleştiği noktanın 50 km. güneybatısında yer almaktadır. Basra, Keldânîler zamanında Teredon, Sâsânîler devrinde Vehiştabâd Erdeşir diye bilinen şehrin Araplar'ın Hureybe dediği harabeleri üzerinde h.14 (635), h.16 (637) veya h.17 (638) yıllarında kurulmuştur.³

Bağdat'ın kuruluşundan sonra siyasî ve idarî önemini kaybetmekle beraber Basra, medeniyet açısından en parlak günlerini Abbasîler döneminde yaşa-

1 el-Hudârî, Muhammed, *ed-Devletü'l-Abbasiyyetü*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1998, s.83, 91, 97, 148, 163, 211, 228.

2 Geniş bilgi için bkz. Yavuz, Y. Şevki, İbn Ebî Duâd, *DİA*, İstanbul, 1999, XIX / 430-431; Yücel, Ahmet, *Hadis Tarihi*, İFAV yay. İstanbul 2011, s.58.

3 Yavuz, Y. Şevki, "Basra", *DİA*, İstanbul, 1992, V / 108.

mıştır. Zaman zaman iç ve dış tehditler mahiyetinde seyreden Basra, politik olmaktan ziyade kanlı sosyal olaylara sahne olmuştur. Bunların en önemlisi, tarihte Zencî hareketi diye bilinen ve Sâhibüzzenc Ali b. Muhammed tarafından başlatılan büyük ayaklanmadır.

Abbasî Devleti'nin merkezî otoritesinin zayıflaması ile birlikte başlayan kargaşa döneminin sonunda Basra, ilmî ve kültürel açıdan hızlı bir düşüş göstermiştir. Bağdat, 1258'de Hülâgû tarafından işgal edilince, bu olayla birlikte Abbasî Devleti yıkılmış ve Irak Moğollar'ın eline geçmiştir. Basra daha sonra sırasıyla 1335'te İlhanlılar, 1383'te Timurlular, 1410'da Karakoyunlular, 1470'te Akkoyunlular ve nihayet 1508 yılında da Safevîler'in hâkimiyetleri altına girmiştir.⁴

Basra'daki Hadisçiler

Emevîler devrinde yaşayan Hasan-ı Basrî ile Ebü'l-Hasan el-Eş'arî'nin Basra'da yetiştirmiş oldukları öğrenciler, İslâmî ilimlerde büyük çığır açmışlardır. Bu sırada tedvîn hareketinde de büyük ilerleme kaydedilmiş, Kelâm, fıkıh, hadis, tarih, Arap dili, Arap edebiyatı ve ensâb konularında birçok eser kaleme alınmıştır. Basra'nın bu devirde yetiştirmiş olduğu hadisçi müellifler arasında Ma'mer b. Râşid (ö. 153/770), Saîd b. Ebû Arûbe (156 / 773), Şu'be b. Haccâc (160 / 776), Hammâd b. Seleme (167 / 783-84) ve Ebû Avâne'yi (176 / 792) zikretmek mümkündür. Ayrıca hicri II-IV. (m.VIII-X.) yüzyıllarda Basra'da Arapçanın gramer kurallarını tespit eden ve Basriyyûn adıyla şöhret bulan büyük dilciler de yetişmiştir.⁵

Basra'nın kurulmasından sonra âlim sahabelerden Ebû Musa'l-Eş'arî (44 / 665) emir tayin edilmiş, onunla birlikte birçok büyük sahabe orada yerleşmiştir. Muğîre b. Şu'be (50 / 670), Nüfeyl b. el-Haris (51 / 671), İmran b. el-Husayn (52 / 672), Semure b. Cündeb (60 / 679), Enes b. Malik (93 / 712) gibileri, Basra'ya yerleşen ve hadis ilminin temelini oluşturan sahabilerdir. Sahabe kuşağından sonraki Müsedded b. Müserhed'e (228 / 843) kadar olan Basralı hadisçilerinin⁶ önde gelenlerini şöyle sıralamak mümkündür:

1-Hasan el-Basrî, Ebû Said (21-110 / 642-728) eser sahibi büyük tabiindedir.

2-Muhammed b. Sîrîn (33-110 / 653-728) eser sahibi büyük tabiindedir.

4 Yavuz, Y. Şevki, "Basra", *DİA*, V / 109.

5 Yavuz, Y. Şevki, "Basriyyûn", *DİA*, V / 117-118.

6 Sandıkçı, *Kemal, İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis*, DİB yay. Ankara 1991, s.131-161.

- 3-Katâde b. Di'ame b. Katade (61-118 / 680-736) eser sahibi tabiindedir.
- 4-Eyyûb b. Keysan es-Sahtiyânî (33-110/ 653-728) musannif tabiindedir.
- 5-Humeyd, Ebû 'Ubeyde et-Tavîl (68-142 / 687-759) musannif tabiindedir.
- 6-Süleyman b. Tarhan et-Temimî (46-143 / 666-760) musannif tabiindedir.
- 7-Hişâm b. Hassan el-Kurdusî (147 / 765), Basra'nın hadis musanniflerindedir.
- 8- Said b. Ebî 'Arûbe (156 / 773) Basra'da hadisleri ilk defa bab bab tasnif edendir.
- 9- Şu'be b. el-Haccac (160 / 776) Basra'ya yerleşmiş ve eser sahibidir.
- 10- Rab' b. Habib Ebû Seleme (160 / 777), eseri günümüze kadar gelmiştir.
- 11-Osman b. Mi'sem el-Burrî (163 / 780), hadis musanniflerindedir.
- 12- Hammad b. Seleme (167 / 184), Basra'nın ileri gelen musanniflerindedir.
- 13- Mu'temir b. Süleyman (187 / 803), hadis musanniflerindedir.
- 14-İbn 'Uleyye, İsmail b. İbrahim (193 / 809), hadis musanniflerindedir.
- 15-Abdolvahhab b. Ebî'l-'As (194 / 810), Müsedded'in hocası ve musanniftir.
- 16-Yahya b. Said el-Kattân (198 / 813), Müsedded'in hocası ve musanniftir.
- 17-Abdurrahman b. Mehdî (198 / 813), Müsedded'in hocası ve musanniftir.
- 18-Ebû Dâvud et-Tayalisi (204 / 819), eseri günümüze kadar gelmiştir.
- 19-Ravh b. 'Ubade (205 / 820), hadis musanniflerindedir.
- 20-Bekr b. Bekkâr (207 / 822), hadis musanniflerindedir.
- 21-Dahhak b. Mahled en-Nebîl (212 / 828), hadis musanniflerindedir.
- 22-Muhammed b. Abdillâh b. el-Müsennâ (215 / 830), hadis musanniflerindedir.
- 23-Hafs b. Ömer ed-Darîr (220 / 835), hadis musanniflerindedir.

24-Muhammed b. Sinan el-Bahilî (222 / 837), hadis musanniflerindedir.

25-Musa b. İsmail et-Tebûzekî (223 / 838), hadis musanniflerindedir.

Basra'daki bu hadisçi geleneğinin zincir halkalarından biri de Müsedded b. Müserhed'tir. Hadis ilmindeki yerini belirlemeden önce, onun hayatına dair bilgi vermek yerinde olur.

B- Müsedded b. Müserhed'in Hayatı

Müsedded'in hayatı hakkında bilgi veren kaynaklarda onun tam adı şöyle geçmektedir: Müsedded b. Müserhed b. Müserbel b. Muğarbel b. Mura'bel⁷ b. Erendel b. (Serendel b.)⁸ Ğarandel b. Masek b. Müstevid, el-Esedî, el-Basrî.⁹

Müsedded'in adı ve soy kütüğü, dikkat çekici isimlerden oluşmaktadır. Hatta bilmece tarzında, "soy kütüğünde babalarının ismine benzer isim bulunmayan bir muhaddis tanıyor musunuz? diye sorulsa konusu" şeklindeki konu başlığında verilen cevaplarda, Müsedded b. Müserhed b. Müserbel'in adı da verilmektedir.¹⁰ "Eğer onun isminin önüne besmele yazılıysa, bu (soy kütüğü) akrep sokmasına karşı bir rukye olurdu" şeklindeki nakil¹¹ de onun dikkat çekici bir soy kütüğüne sahip olduğuna işaret etmektedir.

Ebu'l-Hasen künyesiyle bilinen Müsedded, Basralı'dır ve Basra muhaddislerinden bilinir. Bundan dolayı Basrî nisbesi ile meşhurdur. Yine onun için el-Ezdî, el-Esedî nisbesi de kullanılır. Bu da onun Malik b. Fehm b. Ğanem b. Devs oğullarından gelme ve onların da Ezd kabilesinden¹² olmasındandır. Kendisinden bahseden kaynaklar onun doğumu ve hayatı hakkında geniş bir bilgi vermemektedirler. Bundan dolayı Müsedded'in doğum tarihi, doğduğu yer ve yetişmesi ile ilgili kesin bir bilgi nakledemiyoruz. Sadece Zehebî onun hicri 150 civarında doğduğunu nakletmektedir.¹³ Basra dışında bir şehre gittiğine dair bir bilgiye rastlamadığımızdan hareketle, yukarıda da ifade edildiği gibi muhtemelen onun Basra'da doğduğu ve yetiştiği söylenebilir.

7 Buharî, Muhammed b. İsmail, *et-Tarihü'l-Kebîr*, I-XII, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, ty., VIII / 72.

8 Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed, *Tezkiratu'l-Huffaz*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, I-IV, I.bsk., Byrut, 1998, II / 8.

9 İclî, Ahmed b. Abdillâh, *Kitabu's-Sikât*, II., (thk. Abdulalim Abdulazim), Mektebetü'd-Dar, Medine, 1985, II / 272.

10 İbnu'l-Cevzî, Cemalüddin Ebu'l-Ferec, *Telkîbu Fühumi Ehlî'l-Eser, fi 'Uyuni't-Tarih ve's-Siyer*, Şirketü Dari'l-Arkam b. Ebi'l-Arkam, Beyrut, 1997, s.518.

11 Zehebî, Ebu Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ahmed, *Siyeru Alami'n-Nubela*(thk. Şuayb el-Arnâvud yönetiminde),I-XXV, Muessesetu'r-Risale, Beyrut, 1990, X / 595.

12 Ceyyanî, Ebu Ali Hüseyin b. Muhammed, *Tesmiyetu Şüyubi Ebî Davûd*, I-II, Daru'l-'Ulum ve'l-Hikem, (thk. Dr. Ziyad Muhammed Mansur), Medine, 2004, II / 373.

Müsedded'in evli olduğunu, Ahmed isminde bir oğlunun ve bu oğlundan da Ebû İshak İbrahim isminde bir torununun olduğunu, onun soy kütüğünü nakleden rivayet senedinden öğrenmekteyiz.¹⁴ Ancak ailesi, çocukları ve mali durumu ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlamadık. Yine onun soy kütüğünden babasının Müserhed b. Müserbel b. Muğarbel el-Esedî, el-Basrî¹⁵ olduğunu öğrenmekteyiz.

Kabul gören görüş olmamakla birlikte, Müsedded'in hicri 227/842 yılında¹⁶ hatta hicri 229/844 yılında¹⁷ vefat ettiğini nakledenler bulunmaktadır. Ancak güvenilir rical kaynakları, ittifakla onun hicri 228 yılı Ramazan ayı ortalarında (miladi 843 yılı haziran ayında) Basra'da vefat ettiğini belirtmişlerdir.¹⁸ Hadis âlimleri arasında rical bilgisine güvenilen ve Müsedded'in öğrencisi olan Buhârî'nin, hocasının ölüm tarihini en iyi bilen kişi olarak naklettiği hicri 228 yılı,¹⁹ kanaatimizce doğru olan tarihtir. Ortalama hicri 150'de doğduğu kabul edilirse, 78 yaşında vefat ettiği söylenebilir.

C- Hadis İlmindeki Yeri

Müsedded b. Müserhed'in hadis ilmindeki yerini görebilmek için önce onun hadisçiliği bağlamında hocalarını, talebelerini, ilmi kişiliğini, hadis âlimlerinin hakkında yaptığı değerlendirmeleri ve güvenilir hadis kaynaklarına ne derce kaynaklık ettiğini ve eserlerini tespit etmek gerekir.

1. Müsedded'in Hadisçiliği

1.1 Hocaları

Müsedded'in kendilerinden herhangi bir rivayet formülü ile (sema', kıraat vs.) hadis aldığı belirtilen kimseler, onun hocalarıdır. Ayrıca bu çalışmamızın Müsedded'in kaynakları başlığında, "Müsedded'in Hadis Aldığı Hocaları ve Rivayet Sayısı" alt başlığında onun en çok rivayette bulunduğu hocala-

13 Zehebî, *Siyeru 'Alam*, X / 591.

14 Zehebî, *Tezkiratu'l-Huffaz*, II / 8.

15 İclî, *Kitabu's-Sikât*, II / 272.

16 Burhanuddin, İbrahim b. Muhammed, *el-Maksadu'l-Erşed fi Zikri Ashabi'l-İmami Ahmed*, I-III, (thk. Dr. Abdurrahman b. Süleyman el-'Useymin) Mektebû'r-Rüşd, Riyad, 1990, III / 24.

17 Güler, Zekeriya, "Müsedded b. Müserhed", *DİA*, İstanbul, 2006, XXXII / 82.

18 Buhârî, *et-Tarihü'l-Kebîr*, 8/72; İclî, *Kitabu's-Sikât*, II / 272; İbnü Hibban, Muhammed el-Büstî, *Kitabu's-Sikât*, (th. Seyyid Şefuddin Ahmed) I-IX, Daru'l-Fikr, 1975, IX / 200.

19 Buhârî, *et-Tarihü'l-Kebîr*, 8/72; Acurrî, Ebû 'Ubeyd Muhammed b. Ali, *Süâlat Ebi 'Ubeyd el-Acurrî Ebâ Dâvud es-Sicistanî*, (thk. Dr. Abdülalim Abdulazîm el-Bestevî) Müessesetü Reyyan, Beyrut, 1997, II / 54 (trc.no: 1102).

rını ele alacağımız için, bu başlık altında sadece biyografik kaynaklara göre Müsedded'in kendilerinden hadis rivayet ettiği hocalarının elli²⁰ civarında olduğunu söyleyebiliriz. Ancak onun hadislerinden hareketle 80 hocasından hadis naklettiği tespit edilmiştir.²¹ Kendisinden hadis aldığına dair herhangi bir bilgiye rastlamadığımız fakat tabakat ve rical kitaplarında Müsedded'in hocası olarak kaydedilen, Halid b. el-Haris (ö.h.186- Basra), Hümejd b. el-Esved (ö.h.?-Basra), Muhammed b. 'Ubeyd et-Tanafisî (ö.h.205-Kufe), Muhammed b. İbrahim el-Kinanî (ö.h.?), Ebû Veki' el-Cerrah b. Melîh er-Rüâsî (ö.h.175-?), Ravh b. 'Ubade (h.ö.205- Basra), Yunus b. el-Kasım el-Yemamî (ö.h.?-?), isimli yedi hocasıyla²² birlikte 87 hocasının olduğunu söyleyebiliriz.

1.2 Talebeleri

Biyografik kitaplara göre Müsedded'den hadis rivayet eden ve talebeleri diyebileceğimiz ravileri²³ alfabetik olarak şöyle sıralayabiliriz:

Ahmed b. Abdillâh b. Salih el-İclî (ö.h.261), Muhammed b. İsmail el-Buhârî (ö.h.256), Ebû Dâvud es-Sicistanî (ö.h.275), el-Fadl b. Habbab, Ebû Halife el-Cumahî (ö.h.305), Ebû Hatim er-Razî (ö.h.277), Ebû Zür'a er-Razî(ö.h.264), Hasen b. Ahmed b. Habib el-Kirmanî (ö.h.291), İbrahim b. Yakub el-Cevzcanî (ö.h.259), İsmail b. İshak, Ebu İshak el-Kadî (ö.h.282), Mu'az b. el-Müsennâ b. Mu'az el-Anberî (ö.h.288), Muhammed b. Muhammed el-Bahilî (ö.h. 257), Muhammed b. Yahya ez-Zühelî (ö.h.258), Musa b. Saîd ed-Dendanî(ö.h. ?), Yahya b. Muhammed b. Yahya ez-Zühelî (ö.h.267), Yakûb b. Süfyân el-Farisi el-Fesevî (ö.h.277), Yakûb b. Şeybe es-Sedusî (ö.h.262), Yusuf b. Yakub el-Basrî el-Kadî (ö.h. 297).

1.3 Eserleri

Hadis ilmiyle meşgul olan birçok muhaddis gibi Müsedded'in de Hadis İlmi'ne yaptığı en büyük katkı, onun yetiştirdiği talebelerinden sonra yazdığı eserleridir. Nakledildiğine göre Basralı muhaddisler arasında ilk *Müsned*'i yazan kişi, Müsedded'tir.²⁴

20 Mizzî, Yusuf b. Abdirrahman, *Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâi'r-Rical*, (nşr. Beşşar Avvad Ma'rûf), Beyrut, 1980, s.443-444; Zehebî, *Siyeru 'Alam*, X / 591.

21 Hocaları için bu çalışmanın "Müsedded'in Hadis Aldığı Hocaları ve Rivayet Sayısı" başlığına bakınız.

22 Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, s.443-444; Zehebî, *Siyeru 'Alam*, X / 591.

23 Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, s.444; Zehebî, *Siyeru 'Alam*, X / 591.

24 İbnu Recep el-Hanbeli, Zeynuddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ahmed, *Şerhu 'İleli't-Tirmizî*, (thk. Nurettin 'Itr) I-II, 4.bsk. Daru'l-'Ata', Beyrut-2001, I / 39; Kettanî, *Risale*, s.7,62.

Zehebî (746/1347) onun *el-Müsned* 'inden bir cüz'ünün kendisine ulaştığını belirtir ve ona ait iki *Müsned*'den bahseder. Bunların biri bir ciltlik olup Mu'az b. Müsennâ (288/901) tarafından rivayet edilmiş, diğeri de Ebû Halife Fadl b. Habbab Cumahî tarafından kendisinden rivayet edilen küçük *Müsned* idir.²⁵ Kettanî (1340/1923) de onun biri küçük diğeri büyük olmak üzere iki *Müsned*'inin bulunduğunu, küçük *Müsned*'in sahabe adlarına göre tertip edildiğini, bundan üç misli daha büyük olan diğeri *Müsned*'inin ise birçok mevkuf ve maktu rivayetleri ihtiva ettiğini belirtir.²⁶

Kaynaklardan tespit edildiği kadarıyla Müsedded'in *el-Müsnedü'l-Kebîr* ve *el-Müsnedü's-Sağîr* olmak üzere iki eseri olduğu görülmektedir. Ebû Hasen Muhammed b. Eslem Tüsi'nin (ö.h. 242-Tus) "*Şerhu Müsned i'l-Müsedded*" isimli Müsedded'in Müsned'i üzerine yapılan şerhi²⁷ ise onun büyük *Müsned*'i olan *el-Müsnedü'l-Kebîr* adlı eseri olduğu kuvvetle muhtemeldir. Çünkü hadisçiler arasında onun *Müsned* adlı eseri zikredilince büyük eseri anlaşılmaktadır. İbn Hacer el-'Askalânî'nin *el-Metalibu'l-Âliye*'sinde kaynak olarak kullandığı da Mu'az b. Müsennâ (ö.h. 288) tarafından rivayet edilen büyük *Müsned* idir.²⁸ Neyazık ki onun bu eserinin günümüze kadar geldiğine dair henüz bir bilgiye ulaşmış değiliz. Ancak Müsedded'in *Müsned*'ten olan rivayetlerinin *Kütüb-i Sitte* hadis kaynaklarında ve zevâid çalışmalarında yer aldığı bilinmektedir. Bu çalışmada onun hadisçiliğinin bazı yönleri, *Kütüb-i Sitte* 'de ve İbnü Hacer el-'Askalânî'nin *el-Metalibu'l-Âliye*'sinde geçen rivayetlerinden hareketle ele alınacaktır.

1.4 İlmî Kişiliği ve Hakkında Söylenenler

Rical kaynakları, Müsedded'in *hâfız*²⁹, güvenilir ravilere muhalefet etmeyen, telkin kabul etmeyen³⁰ ve güvenilir bir kimse olduğunu nakletmişlerdir. Ahmed b. Abdillâh el-'İclî (ö.h.261), Müsedded'den hadis yazdığını ve onun "sika" olduğunu belirttikten sonra onun hadis yazmaya ve yazdırmaya ne kadar düşkün ve çalışkan olduğunu şu anekdotu naklederek belirtmek ister;

25 Zehebî, *Siyeru 'Alam*, XI/592, 594.

26 Kettanî, Muhammed b. Cafer, *er-Risaletü'l-Mustatrefe*, Kahraman y. İstanbul-1986, s.62.

27 Bağdadi, İsmail Paşa, *Zeyl ala Keşfi'z-Zunun*, (asıl adı: *İdabu'l-Meknun fi'z-Zeyli ala'l-Keşfi'z-Zunun 'an Esami'l-Kütübi ve'l-Fünun*, I-II, İstanbul, 1971-72), II / 482.

28 İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-'Askalânî, *el-Metalibu'l-Âliye bi Zevaidi'l-Mesânidi's-Semaniye*, (thk. Habiburrahman el-'Azami) Daru'l-'Asime – Daru'l-Ğays, Riyad, 1998, II / 28-37.

29 Dârakutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer, *Sunenu Dârakutnî*, (thk.S.Abdullah Haşim Yemânî el-Medenî, Âzimabâdî'nin *et-Tâlikü'l-Muğni* ile beraber), Daru'l-Mehasin, Medine, 1966, Hudud, H.no:34, III / 90.

30 Yücel, Ahmet, *Hadis İstılahlarının Doğuşu ve Gelişimi Hicri İlk Üç Asır*, İFAV, İstanbul, 1996, s.119.

“Müsedded b. Müserhed el-Basrî, “sika” biridir. Ben usanıncaya kadar bana hadis yazdırırdı. Bana “Ya Eba Hasen, şu hadisi de yaz,” derdi. Usanmamdan sonra o bana elli-altmış hadis daha yazdırırdı.”³¹

Buhârî, *el-Camiu's-Sahih*'inin Kitabu'l-Hac bölümündeki “Mekkedden nereden çıkılır babı” başlığında Müsedded'ten naklettiği bir hadisin akabinde, Müsedded'in adı gibi dosdoğru olduğunu söyleyerek, Müsedded'in hocası Yahay b. Saîd el-Kattan'ın “Eğer Müsedded'in evine gidip kendisine hadis rivayet etseydim, kesinlikle o buna layık birisiydi. (Ona o kadar güvenirim ki), kitaplarımın Müsedded'in yanında veya kendi yanımda olmasına hiç aldırmam,” dediğini nakletmiştir.³²

Ebû Zür'a er-Razî (ö.h.264), Müsedded'in talebesidir ve ondan hadis yazar, yazdığı hadisleri bir de Ahmed b. Hanbel'e arz edermiş, Ahmed b. Hanbel ona;

“Müsedded güvenilir bir kimsedir. Ondan yazdığın hadisleri bir daha bana gösterme(ne gerek yok,)” der.³³ Bu husus aslında Müsedded'in rivayetlerinin belli bir süre Ahmed b. Hanbel'e arz edilerek test edildiğini ve Ebû Zür'a er-Razî'nin rivayetleri Müsedded'ten aldığını öğrenen Ahmed b. Hanbel, onun güvenilir biri olduğunu onayladığını göstermektedir.

Ebû Hâtim, Müsedded'in “Yahyâ b. Saîd el-Kattân > Ubeydullah b. Ömer” isnadıyla rivayet ettiği hadislerin dinarlar değerinde olduğunu söyler ve “bunları Rasûlüllâh'tan duymuş gibi kabul edebilirsin” derdi.³⁴

Şüphesiz Müsedded ile ilgili bu gibi sitâyîşkâr sözler, Müsedded'in ne kadar adil ve dürüst, hadisçiler arasında ne kadar güvenilir biri olduğunu göstermektedir. Çünkü ravideki zabt sıfatı, ravinin ezberindeki rivayetleri muhafaza etme anlamına geldiği gibi, yanındaki yazılı metni de korumak anlamına gelmektedir. Müsedded kendi yazılı hadislerini muhafaza etmekle birlikte, yanında emanet bırakılan yazılı bir metni de olduğu gibi muhafaza edebilecek bir güven telkin edebilmiştir.

1.5 Cerh Ta'dil Açısından Müsedded

Hadisleri rivayet etme ehliyetleri açısından raviler taksimata tabi tutularak, haklarında cerh-ta'dil denilen değerlendirme lafızları kullanılmıştır. Hakkında kullanılan cerh-ta'dil lafızları, o ravinin hadisçiler arasındaki ilim ve güven du-

31 'İclî, *Kitabu's-Sikât*, II / 272

32 Buhârî, *el-Camiu's-Sahih*, Hac, 40, H.no: 1501.

33 İbn Ebî Hatim er-Razî, Ebû Muhammed Abdurrahman, *Kitabu'l-Cerhi ve'r-Ta'dil*, İhyau't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, ty. VIII / 438 (terc. No: 1998)

34 Zehebî, Muhammed b. Ahmed, *Tezkiratü'l-Hüffaz*, (*Zekeriya 'Umeyrat*), I-IV, Daru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut-1998, II, 8.

rumunu da yansıtmaktadır. Cerh-ta'dil açısından Müsedded ile ilgili yapılan değerlendirmeler, bu nedenle önem arz etmektedir.

Ahmed b. Abdillâh el-İclî (ö.h.261), Müsedded'in "sika" olduğunu,³⁵ Yahya b. Ma'in (ö.h. 233) ise onun için "sikatün sikatün" değerlendirmesinde bulunur. Hatta Cafer b. Ebî Osman, Yahya b. Ma'in'e Basra'da kimden hadis yazabileceğini sorduğunda, Yahya b. Ma'in ona; " Müsedded'ten hadis yaz, zira o "sikatün sikatün" der.³⁶

Ebû Hatim er-Razî (ö.h. 277) ve en-Nesâî (ö. h. 303), Müsedded hakkında ta'dil lafzı olarak (sikatün) sika şeklinde değerlendirirler. Yahya b. Main "sikatün sikatün" değerlendirmesine rağmen, bir defasında da *sadûkun* şeklinde değerlendirmiştir.³⁷

Ali b. Ömer ed-Darakutnî (ö.h. 385), Müsedded kanalıyla naklettiği bir rivayetin senedindeki ravilerden Müsedded ve Yahya b. Said'i değerlendirirken, Buhârî'nin de onlardan rivayette bulunduğunu, Buhârî, Müsedded ve Yahya b. Said hakkında *sikatün huffazun* şeklinde değerlendirme yaparak,³⁸ Müsedded hakkında ta'dil lafızlarından *sika hafız* kelimelerini kullanır. Müsedded'i Ebû Dâvud es-Sicistani'nin hocaları arasında sayan el-Ceyyanî de onun sika³⁹ olduğunu belirtir. Süyutî onu sekizinci tabakada hadis hafızı olarak sayar.⁴⁰

İbn Ebî Hâtim (ö.h. 327), hadis rivayetindeki ehliyetleri bakımından ravileri beş kısma ayırır:

a) Sebt, hafız, mütikîn ve nâkîd olan ravilerdir. Bunların cerh ve ta'diline güvenilir, hadisleri ile de ihticac edilir.

b) Hadisleri ile ihticac edilen adalet sahibi, sebt, sadûk, hafız ve mütikîn ravilerdir.

c) Hadisleriyle ihticac edilen sadûk, verâ sahibi, ancak bazen yanılan ravilerdir.

d) Sadûk, verâ sahibi olmakla birlikte gaflet, vehm, hata ve galatı olan ravilerdir. Bunların hadisi terğîb, terhîb, zühd ve edep konularında alınır ve yazılır, ancak haram ve helal konusunda ise hadisleri ile ihticac edilmez.

35 İclî, *Kitabu's-Sikât*, II / 272.

36 Zehebî, *Siyeru Alam*, X / 592.

37 İbn Ebî Hatim er-Razî, *Kitabu'l-Cerh* VIII / 438; İbn Hacer, Askalâni, *Tehzibu't-Tehzib*, I-X+Fihrist, Daru'l-Fikr, Beyrut-1995, VIII / 131.

38 Darakutnî, *Sunen Hudud*, H.no:34, III / 90.

39 Ceyyanî, Ebu Ali Hüseyin b. Muhammed, *Tesmiyetu Şüyubi Ebî Davûd*, I-II, Daru'l-'Ulum ve'l-Hikem, (thk. Dr. Ziyad Muhammed Mansur), Medine, 2004, II / 373.

40 Süyutî, Celalüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Tabakatu'l-Huffaz*, Daru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1983, s.184.

e) Sıdk ve emanet ehli olmayan yalancı ravilerdir ve bunlar tamamen terk edilir.⁴¹

Bu taksimata göre hadisleri yazılacak ve hüccet olarak kabul edilebilecekler, ilk üç sırada sayılan ravilerdir. Kanaatimizce Müsedded, hadisleri yazılabilecek ikinci sıradaki ravilerdendir. Çünkü Müsedded hakkında herhangi bir cerh lafzı kullanılmadığı gibi, onun vehmine delalet eden bir lafız da kullanılmamıştır. Onun hakkında tespit edildiği üzere “*sikatün hafızun*”, “*sikatun sikatün*”, “*sikatün*”, “*sadükun*” şeklinde hep ta'dil lafızları kullanılmıştır.

Müsedded hakkında kullanılan bu ta'dil lafızları arasındaki “*sadük*” ile ilgili farklı kullanımlar olmuştur. *Sadük* lafzı bazen zabt bakımından kusurlu raviler hakkında da kullanılmış,⁴² ancak Müsedded ile ilgili *sadük* lafzının bu manada kullanıldığına dair bir bilgiye rastlanılmamıştır. Hakkında sadece *sadük* lafzı kullanılan raviler için bile bu kusur onun güvenilirliğini zedeleyecek durumda değildir.⁴³ Buhârî ve Ebû Dâvud es-Sicistanî gibi hadis âlimlerinin Müsedded'den çok sayıda hadis yazmaları da onu cerh-ta'dil açısından güvenilir ve hadisleri yazılır ravilerden olduğunun diğer bir kanıtıdır.

2. Müsedded'in Kaynakları

Eseri günümüze kadar gelememiş Müsedded'in kaynaklarını, kendisinden sonraki hadis müsennefatında geçen rivayetlerinden hareketle tespit etmeye çalışılmıştır. Müsedded'in kaynakları denilince, ondaki malzemenin kaynağı anlaşılır. Bu malzeme başta rivayetler olmak üzere, rivayetlerin sened ve metinleri ile ilgili filolojik, cerh-ta'dil vb. bilgiler şeklinde çeşitlilik arz edebilir. Ancak makalemizde sadece onun hadis kaynaklarını ele alacağız. Hadis kaynakları denilince de onun eser sahibi olan veya olmayan hocaları akla gelmektedir. Yukarıda Müsedded'in “Hocaları” başlığında genel olarak rical kitaplarında geçen hocalarının ismi topluca verilmiştir. Ancak “Müsedded'in hadis aldığı Hocaları ve Rivayet Sayısı” başlığı altında bizzat hadis aldığı hocaları ve mümkün olduğu kadarıyla aldığı rivayet sayısı tespit edilecektir.

2.1 Müsedded'in Hadis Aldığı Hocaları ve Rivayet Sayısı

Tespit ettiğimiz kadarıyla Müsedded'in *Müsned* adlı eserinin *Kütüb-i Sitte* 'de bulunmayan rivayetlerinin *el-Metalibü'l-'Aliye*'de toplanmasından hareketle,⁴⁴ Müsedded'din rivayetlerine yer veren bu hadis kitaplarında geçen

41 İbn Ebî Hatim er-Razî, *Kitabul-Cerh*, I / 10.

42 Yücel, *Hadis İstılahlarının Doğuşu*, s.131.

43 Yücel, Ahmet, *Hadis İliminde Tenkit Terimleri ve İlgili Çalışmalar*, İFAV, İstanbul-1998, s.157.

44 İbn Hacer, *el-Metalibu'l-'Aliye*, II / 20, 28-37.

ve Müsedded'in hadis tahammül sigaları ile bizzat kendisinden rivayette bulunduğu hocalarını tespit edebiliriz. Bu usul ile tespit ettiğimiz Müsedded'in hocalarını, en çok hadis rivayetinde bulunduğu sıralamaya göre şöyle verebiliriz:

MÜSEDDER'İN HOCALARI VE RİVAYET SAYISI							
SIRA NO	MÜSEDDER'İN HOCASI (HİCRİ VEFATI)	BUHARÎ'DE	EBÛ DÂVUD'DA	TİRMİZİ'DE	NESAÎ'DE	K. SİTTEYE ZEVAİD'DE	TOP. RİVAYET SAYISI
1	Yahya b. Said (ö.h.179- Basra)	196	163	-	-	322	681
2	Hammad b. Zeyd (ö.h.179- Basra)	27	54	-	-	55	136
3	Süfyan b. Uyeyne (ö. h. 198- Mekke)	7	51	-	-	35	93
4	Vaddah b. Abdillan, Ebu Avane (ö.176-Basra)	13	45	-	-	35	93
5	İsmail b. İbrahim b. 'Uleyye (ö.h.193-Bağdat)	20	20	-	-	45	85
6	Mutemir b. Süleyman (ö. h.187- Basra)	13	13	-	-	43	69
7	Abdulvaris b. Said (ö. h. 180-Basra)	16	26	-	2	21	65
8	Abdullah b. Davud (ö. h. 213-Kufe)	4	19	-	-	41	64
9	Yezid b. Zürey' (ö. h. 182-Basra)	24	27	-	-	13	64
10	Bişr b. Mufaddal(ö. h. 187-Basra)	20	27	-	-	16	63
11	İsa b. Yunus (ö. h.187-Kufe)	2	24	-	-	35	61
12	Halid b. Abdillan (ö. h. 179-Heyt)	13	13	-	-	29	55
13	Abdulvahid b. Ziyad (ö. h.176-Basra)	13	23	-	-	14	50
14	Hüşeym b. Beşir (ö.h.183-Bağdat)	3	11	-	-	35	49
15	Sellam b. Süleym, Ebu'l-Ahvas (ö.h.179-Kûfe)	9	19	-	-	11	39
16	Muhammed b. Hazim (ö. h. 195-Kufe)	2	19	-	-	12	33
17	Hafs b. Ğiyas (ö. h. 194-Kufe)	-	6	-	-	17	23
18	Fudayl b. İyaz (ö. h. 187-Mervuz)	-	1	-	-	8	9
19	Muhammed b. Cabir (ö. h.?-Yemame)	-	1	-	-	8	9
20	Umeyye b. Halid (ö.h. 201-Basra)	-	1	-	-	6	7
21	Haris b. Ubeyd, Ebu Kudame (ö. h.?-Basra)	-	3	-	-	3	6
22	Husayn b. Numeyr (ö. h. ?-Heyt)	2	2	-	-	2	6
23	Mulazim b. Amr (ö. h. ?-Yemame)	-	3	-	-	2	5
24	Abbad b. Abbad (ö.h. 180-Bağdat)	1	2	-	-	1	4
25	Abdulaziz b. Muhtar (ö. h. 180-Basra)	2	1	-	-	1	4

26	Abdullah b. Mubarek Mervezi (ö.h. 181-Hira)	-	1	-	-	3	4
27	Attaf b. Halid Mahzuni (ö. h. ?-Medine)	-	-	-	-	4	4
28	Cafer b. Süleyman (ö.h. 178-Basra)	-	2	-	-	2	4
29	Sellam b. Ebi Müti' (ö.h. 173-Basra)	-	-	-	-	4	4
30	'Ubeydullah b. Mûsa (ö. h. 213-Kufe)	1	-	-	-	3	4
31	Cerrah b. Melih (ö. h. 175-Kufe)	-	1	1	-	1	3
32	Dersed (Dürüst) b. Ziyad (ö. h. ?-Basra)	-	1	-	-	2	3
33	Humeyd b. Esved (ö. h. ?-Basra)	-	2	-	-	1	3
34	Abdullah b. Yahya b. Ebi Kesir (ö.h. ?-Yemame)	1	-	-	-	1	2
35	Abdurrahman b. Mehdi (ö. h. 198-Basra)	-	-	-	-	2	2
36	İbrahim b. 'Uyeyne (ö. h. 197-Kufe)	-	-	-	-	2	2
37	Kaze'a b. Süveyd (ö. h.? - ?)	-	-	-	-	2	2
38	Mesleme b. Alkame (ö. h.? - ?)	-	-	-	-	2	2
39	Ribi b. Abdillan b. Carud (ö.h. ?-Basra)	-	1	-	-	1	2
40	Süleym b. Ahdar (ö. h. 180-Basra)	-	-	-	-	2	2
41	Şerik (Şüreyk) b. Abdillan (ö.h. 177-Kufe)	-	-	-	-	2	2
42	Veki b. Cerrah (ö. h. 196-Kufe)	-	1	-	-	1	2
43	Yusuf b. Macişun Yakub (ö. h. 185-Medine)	1	-	-	-	1	2
44	Abduaziz b. Abdussamed (ö.h.187-Basra)	-	-	-	-	1	1
45	Abdu'l-'Ala b. Abdu'l-'Ala (ö.h. 189-Basra)	1	-	-	-	-	1
46	Abdullah b. Hişam b. 'Urve (ö. h.? - ?)	-	-	-	-	1	1
47	Abdulvahhab b. Abdilmecid (ö.h. 194-Basra)	-	-	-	-	1	1
48	Abdulvahid b. Zeyd (ö. h. 186-Basra)	1	-	-	-	-	1
49	Abdalmümin b. Ubeydullah (ö. h. ?-Basra)	-	-	-	-	1	1
50	Abdurrahim b. Süleyman (ö.h. 187-Kufe)	-	-	-	-	1	1
51	Ahmed b. Meni' (ö. h. 244-Bağdat)	-	-	-	-	1	1
52	Ala b. Halid, Ebû Şeybe (ö. h.? - ?)	-	-	-	-	1	1
53	Ali b. Müshir (ö.h. 189-Kufe)	-	-	-	-	1	1
54	Avn b. Musa (ö.h. ?-Basra)	-	-	-	-	1	1
55	Cerir b. Abduhamid (ö. h. 188-Kûfe)	1	-	-	-	-	1
56	Cüveyriye b. Esmâ b. 'Ubeyd (ö. h. 173-Basra)	1	-	-	-	-	1

57	Ebû Abdillâh b. el-'Arabî (ö. h.? - ?)	-	-	-	-	1	1
58	Ebû Üsame (ö. h.? - ?)	-	-	-	-	1	1
59	Evs b. Abdillâh (ö.h. ? - ?)	-	-	-	-	1	1
60	Hafs b. Süleyman (ö. h. 180-Kufe)	-	-	-	-	1	1
61	Hakan b. Abdillâh b. el-Edhem (ö.h. ? - ?)	-	-	-	-	1	1
62	Halid b. Amr b. Yahya (ö. h. ?-Kufe)	-	-	-	-	1	1
63	Halid b. Ziyad ez-Zeyyat (ö. h.? - ?)	-	-	-	-	1	1
64	Hammad b. Seleme (ö.h. 167-Basra)	-	1	-	-	-	1
65	Hammad b. Üsame (ö. h. 201-Kufe)	-	-	-	-	1	1
66	Harb b. Ebi'l-'Aliye (ö. h.? - ?)	-	-	-	-	1	1
67	İbrahim b. 'Ukbe (ö. h.? - ?)	-	-	-	-	1	1
68	İsmail b. 'Ayaş (ö. h. 181-Şam)	-	-	-	-	1	1
69	Kurran b. Temmam (ö.h. 181-Bağdat)	-	1	-	-	-	1
70	Mehdi b. Meymun (ö.h. 171-Basra)	-	1	-	-	-	1
71	Merhûm b. Abdilaziz b. Mihran (ö.h. 188-Basra)	1	1	-	-	-	2
72	Mervan b. Muaviye (ö. h. 193-Mervuz)	-	-	-	-	1	1
73	Muaviye (ö. h.? - ?)	-	-	-	-	1	1
74	Muaz b. Hişam (ö. h. 200-Basra)	-	-	-	-	1	1
75	Muhammed b. Ebî 'Adi (ö.h. ? - ?)	-	-	-	-	1	1
76	Ömer b. Ali, Ebu Cafer (ö.h. 190-Basra)	-	-	-	-	1	1
77	Ömer b. Ubeyd (ö. h. 185-Kufe)	-	1	-	-	-	1
78	Said b. İyas (ö.h. ? - ?)	-	-	-	-	1	1
79	Vehb b. Cerir Ebul Abbas (ö.h. 206-Basra)	-	-	-	-	1	1
80	Zeyd b. Hubab (ö. h. ? - ?)	-	-	-	-	1	1
	MÜSEDEDED'İN TOPLAM RİVAYET SAYISI	395	588	1	2	874	1860

Müsedded'in bazı hocalarının rivayette geçtiği ismi tam kaydedilmekle birlikte ancak bazılarının tam ismi verilmiştir. Bu nedenle bazılarının tam ismini ve bazılarının da ölüm tarihleri tespit edilememiştir. Müsedded'in hicri 150'lerde doğduğunu⁴⁵ kabul edersek, en erken vefat eden hocasının Hammad b. Seleme (ö.h. 167-Basra) olmasıyla Müsedded'in 17 yaşlarında hadis hocalarıyla görüştüğü ve hadis tahsil ettiği söylenebilir. Onun en geç vefat eden hocası ise Ahmed b. Meni' (ö. h. 244-Bağdat)'dir, denilebilir.

45 Zehebî, *Siyeru 'Alam*, X / 591.

En Çok Rivayette Bulunduğu Hocalarının Cerh-Ta'dil ve Musannif Bakımından Durumları

Müsedded'in kendisinden en az on ve daha üstü sayıda rivayette bulunduğu hocalarına baktığımızda, yukarıda verilen tablodaki 80 hocasından ilk 17 ismi görürüz. Bu 17 hoca aynı zamanda Müsedded'in en önemli hadis kaynakları olarak görülebilir. Diğer 63 hocasından 10 hadisin altında rivayette bulunmuştur.

Müsedded'in kendisinden en az on ve daha üstü sayıda rivayette bulunduğu hocaların kaynak değeri bakımından ne kadar güvenilir oldukları ve eser sahibi olup olmadıklarını bir tabloyla şöylece verebiliriz;

	MÜSEDEDE'İN HOCASI	ALDIĞI RİVAYET SAYISI	CERH TA'DİL DURUMU	ESERİ	HADİS ALAN MÜELLİF ⁴⁶
1	Yahya b. Said el-Kattan (ö. h. 198-Basra) ⁴⁷	681	Hüccet/hafız	Eseri var	<i>K.Sitte</i>
2	Hammad b. Zeyd (ö. h. 179-Basra) ⁴⁸	136	Sika	Bilinmiyor	<i>K.Sitte</i>
3	Süfyan b. Uyeyne (ö. h. 198-Mekke) ⁴⁹	93	Sika	Eseri var	<i>K.Sitte</i>
4	Vaddah b. Abdillah (ö.h.176-Basra) ⁵⁰	93	Sika	Bilinmiyor	<i>K.Sitte</i>
5	İsmail b. İbrahim b. 'Uleyye (ö.h.193-Bağdat) ⁵¹	85	Sika/sebt	Eseri var	<i>K.Sitte</i>
6	Mutemir b. Süleyman (ö. h. 187-Basra) ⁵²	69	Sika	Eseri var	<i>K.Sitte</i>
7	Abdulvaris b. Said (ö. 180-Basra) ⁵³	65	Sika	Bilinmiyor	<i>K.Sitte</i>

46 Hadis alan müellif ifadesi ile Müsedded'in bu hocası kanalıyla gelen herhangi bir rivayeti kitabında tasnif eden *kütüb-i sitte* müellifleri kastedilmiştir. Tabloda Buhari : B, Müslim: M, Ebu Davud: D, Tirmizi: T, Nesai: N ve İbnü Mace: K, *kütüb-i sitte için de: K.Sitte şeklinde kısaca yazılacaktır.*

47 Tehzibu't-tehziib, IX / 234-237.

48 Tehzibu't-tehziib, II / 421-423.

49 Tehzibu't-tehziib, III / 403-406.

50 Tehzibu't-tehziib, IX / 131-133.

51 Tehzibu't-tehziib, I / 290-293.

52 Tehzibu't-tehziib, VIII / 263-264.

53 Tehzibu't-tehziib, V / 342-344.

8	Yezid b. Zürey' (ö. h. 182-Basra) ⁵⁴	64	Hafız/sika	Bilinmiyor	<i>K.Sitte</i>
9	Abdullah b. Davud (ö. h. 213-Kufe) ⁵⁵	64	Sika	Bilinmiyor	B,D,T,N,K
10	Bısr b. Mufaddal (ö. h. 186-Basra) ⁵⁶	63	Sika	Bilinmiyor	<i>K.Sitte</i>
11	İsa b. Yunus (ö. 187-Kufe) ⁵⁷	61	Sika/sebt	Bilinmiyor	<i>K.Sitte</i>
12	Halid b. Abdillan (ö. h.179-Heyt) ⁵⁸	55	Sika	Bilinmiyor	<i>K.Sitte</i>
13	Abdulvahid b. Ziyad (ö. h. 176- Basra) ⁵⁹	50	Sika	Bilinmiyor	<i>K.Sitte</i>
14	Hüseyim b. Beşir (ö. h.183-Bağdat) ⁶⁰	49	Sika	Bilinmiyor	<i>K.Sitte</i>
15	Selam b. Süleyim (ö. h. 179-Kûfe) ⁶¹	39	Sika	Bilinmiyor	M,D,N,K
16	Muhammed b. Hazim (ö. h. 195-Kufe) ⁶²	33	Sika	Bilinmiyor	<i>K.Sitte</i>
17	Hafs b. Ğiyas (ö.h. 194-Kufe-194) ⁶³	23	Sika	Eseri var	<i>K.Sitte</i>

Müsedded'den önce ilmi edebiyatın ve yazılı geleneğin bulunması yanında, sözlü geleneğin de devam etmesi, bazen bizi hicri ikinci ve üçüncü asır musannefatının sadece sözlü veya yazılı kaynaklara dayandığı gibi yanlış bir düşünceye sevk etmiştir. Yukarıdaki tabloda verilen eser sahibi veya eseri bilinmeyen musannif isimler, Müsedded'in hocalarının elinde yazılı kaynağın olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Müseddedin önemli ölçüde yazılı kaynağa da dayandığını söyleyebiliriz.

Müsedded'in *Müsned* adlı eserinde en çok rivayette bulunduğu hocası, tespitimize göre 681 rivayetle Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dır. Şöyle ki; *Müsned*'deki

54 Tehzibu't-tehziib, IX / 240-242.

55 Tehzibu't-tehziib, IV / 283-284.

56 Tehzibu't-tehziib, I / 478.

57 Tehzibu't-tehziib, VI / 355-358.

58 Tehzibu't-tehziib, II / 518.

59 Tehzibu't-tehziib, V / 334-335.

60 Tehzibu't-tehziib, IX / 66-69.

61 İbnü Hibban, *Kitabu's-Sikât*, VI / 417; İclî, *Kitabu's-Sikât*, I / 444.

62 Tehzibu't-tehziib, VII / 127-129.

63 Tehzibu't-tehziib, II / 378-380.

toplam rivayet sayısı 1860 olduğu kabul edilerek Müsedded'in 79 hocasından 1179 rivayette bulunduğu ve bu miktarın Müsned'teki rivayetlerin % 63,38 dilimine tekabül ettiği görülür. Hocası Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dan da 681 rivayette bulunmuştur. Bu da toplam rivayetlerin %36,62'sine tekabül eder.

Müsedded'in en çok rivayette bulunduğu hocalarının cerh-ta'dil bakımından durumlarına baktığımız zaman, yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere hepsi güvenilir ve ta'dil edilmiş kimselerdir. Aynı zamanda bu hocalarının *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin hadis ravileri arasında yer alması, onun sağlam hadis kaynaklarına dayandığının göstergelerinden biri sayılmalıdır. Kısaca Müsedded'in hadis kaynaklarının sağlam ve güvenilir olduğunu söyleyebiliriz.

Müsedded'in hocalarından toplam rivayet sayısının hoca sayısına tekabül eden durumu da bir tabloda şöyle gösterilebilir;

MÜSEDD'İN EN ÇOK RİVAYETTE BULUNDUĞU HOCA VE RİVAYET SAYISI							
MÜSEDD'İN HOCA SAYISI	BUHARÎ'DE	EBÛ DÂVUD'DA	TİRMİZİ'DE	NESAÎ'DE	K. SİTTEYE ZEVAİD'DE	TOPLAM RİVAYET SAYISI	YÜZDELİK ORAN
17 Hocasından Rivayetleri	382	560	-	2	779	1723	% 92,64
63 Hocasından Rivayetleri	13	28	1	-	95	137	%7,36
Toplam 80 Hocasından Rivayetleri	395	588	1	2	874	1860	% 100

Tabloda görüldüğü üzere Müsedded'in hadislerinin %92,64'ü 17 hocasından gelmekte, %7,36'sı ise 63 hocasından gelmektedir. Müsedded'in neredeyse eserindeki rivayetlerin kahir ekserisini 17 hocadan olması, ya hocalarının elinde ya Müsedded'in bu hocalarından elde ettiği yazılı bir kaynağı akla getirmektedir. Daha önce belirtildiği üzere onun hadis kaynaklarının sözlü olduğu kadarıyla daha çok yazılı kaynağa dayandığı söylenebilir.

3. Müsedded'in Kendinden Sonraki Hadisçilere Kaynaklık Etmesi

Müsedded kendisinden sonraki hadisçilerin bazılarına doğrudan hocalık yapmış ve onlara kaynak olmuştur. Bunların başında Buhârî ile Ebû Dâvud es-Sicistanî gibileri gelmektedir. Bu hadisçiler bizzat Müsedded'le görüşerek ondan hadis almışlar ve bu hadislerin bir kısmını eserlerinde tasnif etmişlerdir. Müsedded'in doğrudan öğrencisi olmayan Tirmizî, Nesaî gibi bazı hadis âlimleri de kendi eserlerinde Müsedded'in öğrencileri kanalıyla gelen hadislere yer vermişlerdir.

Müsedded'ten doğrudan rivayette bulunan öğrenciler hoca talebe ilişkileri çerçevesinde, doğrudan öğrencisi olmayan ve dolaylı rivayette bulunanlar da Müsedded'ten rivayetleri şeklinde ele alınacaktır. Bunun yanında Müsedded'den gelen rivayetlerin ne kadarını kitaplarında naklettikleri görülecektir.

3.1 Buhârî ile Münasebetleri

Müsedded b. Müserhed, Buhârî'nin (ö.h. 256) hocasıdır. Müsedded ile Buhârî arasında hoca talebe ilişkisi bulunmaktadır. Aslında Buhârî, Müsedded'in en tanınmış öğrencilerinden olduğu gibi, Müsedded de Buhârî'nin güvendiği ve adı gibi dürüst bildiği hocalarındandır. Bu durum, Buhârî'nin hocası Müsedded'den naklettiği rivayetlerden anlaşılmaktadır. Buhârî, ondan çok sayıda hadis yazmış, *el-Camiu's-Sahîh*'inde Müsedded'ten aldığı rivayetlere yer vermiştir.⁶⁴ Tespitimize göre Buhârî'nin *el-Camiu's-Sahîh*'inde hocası Müsedded'ten naklettikleri, 395 rivayettir. Müsedded ile Buhârî arasındaki münasebetin iyi bilinmesi için bu rivayetlerin *el-Camiu's-Sahîh* 'deki bölümlere göre rivayet dağılımını bölüm adı (ve rivayet sayısı) vermek gerekir.⁶⁵

⁶⁴ Sezgin, Fuad, *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, Kitabiyat, Ankara-2000, s:291 (I.Lahika'da, Buhârî'nin Müsedded'den 381 rivayette bulunduğu tespit edilmiştir); Eren, Mehmet, *Buhârî'nin Sahîhi ve Hocaları*, Nükte Kitap, Konya, 2003, s. 179, (Buhârî Müsedded'den 395 yerde rivayette bulunmuştur.)

⁶⁵ Bu çalışmada Buhârî'nin, (*Sahîbu'l-Buhari*, (thk. Salih b. Abdilaziz b. Muhammed b. İbrahim) 3. Bsk. Tek cilt (s. 1-670) Daru's-Salam, Riyad 2000), bölümleri ve hadisleri rakamlandırılmış baskısı kullanılmıştır. Dağılım şöyledir: Bedü'l-Vahy (---), K.-İman (3 rivayet), K.-İlm (5 rivayet), K.-Vüdu' (5 rivayet), K.-Gusül (2 rivayet), K.-Hayz (2 rivayet), K.-Teyemmüm (1 rivayet), K.-Salat (13 rivayet), K. Mevakiti's-Salat (7 rivayet), K.-Ezân (17 rivayet), K.-Cumua' ve'l-İmame (3 rivayet), Ebvabu Salati'l-Havf (1 rivayet), K.-İdeyn (3 rivayet), Ebvabu'l-Vitr (5 rivayet), K.-İstiska (1 rivayet), K.-Küsûf (1 rivayet), Ebvabu Sücudi'l-Kur'an (3 rivayet), Ebvabu Taksiri's-Salat (3 rivayet), Ebvabu't-Teheccüd (5 rivayet), K.Fadlü's-Salat (2 rivayet), Ebvabu'l-'Amel fi's-Salat (1 rivayet), Ebvabu's-Sehv (---),K.-Cenaiz (10 rivayet), K.-Zekat (6 rivayet), K.-Hacc (19 rivayet), Ebvabu'l-Umre (2 rivayet), Ebvabu'l-Muhsar ve Cezai's-Sayd (---),K.Cezai's-Sayd (2 rivayet), K.Fadaili'l-Medine (1 rivayet), K.-Savm (10 rivayet), K.Salati't-Teravîh (---),K.Fadli Leyleti'l-Kadr (---), Ebvabu'l-İtikaf (1 rivayet), K.-Büyu' (7 rivayet), K.-Selem (---),K.-Şufa' (1 rivayet), K.-İcare (4 rivayet), K.-Havalât (---),K.-Kefale (---),K.-Vekale (----),K.-Müzara'a (1 rivayet), K.-Müsakat (---), K.-İstikraz ve (4 rivayet), K.-Husûmât (---),K.-Lukata (---),K.-Mezalim (2 rivayet), K.-Şirket (2 rivayet), K.-Rehn (1 rivayet), K.-İtk (4 rivayet), K.-Mekateb (---),K.-Hibe (2 rivayet), K.-Şahadat (1 rivayet), K.-Sulh (2 rivayet), K.-Şürût (2 rivayet), K.-Vasaya (4 rivayet), K.-Cihad ve's-Siyer (14 rivayet), K. Farzi'l-Humus (4 rivayet), K.-Cizye (1 rivayet), K.Bedu'l-Halk (8 rivayet), K. Ehadisi'l-Enbiya (4 rivayet), K.-Menakıb (6 rivayet), K.Fezaili Ashabi'n-Nebî (5 rivayet), K.Menakibi'l-Ensar (9 rivayet), K.-Meğazi (12 rivayet), K.-Tefsir (16 rivayet), K.Fezailü'l-Kur'an (4 rivayet), K.-Nikah (13 rivayet), K.-Talak (4 rivayet), K.-Nafakât (2 rivayet), K.-Et'ime (3 rivayet), K.-'Akika (1 rivayet), K.-Zebaih (7 rivayet), K.-Edahi (3 rivayet), K.-Eşribe (6 rivayet), K.-Merza (2 rivayet), K.-Tıp (6 rivayet), K.-Libas (8 rivayet), K.-Edeb (17 rivayet), K.-İsti'zan (2 rivayet), K.-De'avât (11 rivayet), K.-Rikak (8 rivayet), K.-Kader (1 rivayet), K.-Eyman ve'n-Nüzur (2 rivayet), K.-Keffarati'l-Eyman(---),K.-Feraiz (2 rivayet), K.-Hudud (2 rivayet), K.-Diyat

Buharî, *el-Camiu's-Sahîh* adlı eserinin 15 bölümü hariç diğer 82 bölümünde, Müsedded'in rivayetlerine yer vermiştir. Müsedded'den en çok naklettiği rivayetlerin bulunduğu bölüm ise, 19 rivayetle *Kitabu'l-Hacc* bölümüdür. Daha sonra 17 rivayetle *Kitabu'l-Ezân* ve *Kitabu'l-Edeb* bölümleri gelmektedir. Buharî, Müsedded'in metindeki fazlalıklarını da dikkate alır ve rivayet etmekten geri kalmaz.⁶⁶ Bu husus, onun hocasına olan güvenini ve hocası Müsedded'in de değerini göstermektedir.

3.2 Ebû Dâvud es-Sicistanî ile Münasebetleri

Ebû Dâvud es-Sicistanî'nin Müsedded ile münasebetleri, hoca talebe ilişkisine dayanmaktadır. Ebû Dâvud da Buharî gibi Müsedded'in en tanınmış öğrencilerindedir. Hatta Ebû Dâvud'un en çok rivayette bulunduğu hocası, Müsedded b. Müserhed'tir.

Tespitimize göre Ebû Dâvud *Sünen* adlı eserinde, hocası Müsedded'ten 588 rivayet⁶⁷ nakletmektedir. Ebû Dâvud'un Müsedded'en tahdis lafızıyla rivayet ettiği 588 rivayet, 573'ü merfu⁶⁸, 13'ü mevkuf⁶⁹ ve 2 rivayeti de maktudur.⁷⁰ Yine tespitimize göre bu 588 rivayet, 548 rivayeti muttasıl, 16 rivayeti mürsel⁷¹ ve 24 rivayeti de munkatı'dır.⁷² Müsedded ile Ebû Dâvud arasındaki münasebetin daha iyi bilinmesi için bu rivayetlerin *Sünen* 'deki bölümlere göre rivayet dağılımı da verilebilir.⁷³

(3 rivayet), K. İstıtabetî'l-Mürteddin (3 rivayet), K.-İkrah (1 rivayet), K.-Hiyel (3 rivayet), K.-Ta'bîr (1 rivayet), K.-Fiten (6 rivayet), K.-Ahkâm (8 rivayet), K.-Temenna (1 rivayet), K. Ahbarî'l-Ahad (2 rivayet), K.-'İtisâm (5 rivayet), K.-Tevhid(8 rivayet).

66 Buhari, Salat (ebvabu's-sütre), 17.

67 Müsedded'in iki veya daha fazla hocasından duyduğu bir rivayet, Ebû Dâvud tarafından *Heddesena Müsedded* şeklinde verilen rivayetler, Ebû Dâvud açısından tek metinli de olsa, Müsedded açısından hocası sayısınca kabul edilebilir. İsnad farklılığından dolayı 1174, 3043, 4282 numaralı rivayetlerin ikinci isnadı ayrı sayım kabul edilirse, Sünen'de $585+3=588$ Müsedded rivayeti kabul edilebilir.

68 Mevkuf ve maktu rivayetlerin toplamı bu sayıdan çıkarılınca diğer rivayetler merfu kabul edilmiştir.

69 Bkz. Hadis no: 72, 308, 352, 377, 758, 1615, 1960, 2414, 3043, 3671, 4030, 4456 ve 4665 numaralı rivayetler.

70 Bkz. Hadis no: 3281 ve 4405 numaralı rivayetler.

71 Bkz. Hadis no: 81, 1446, 1579, 1633, 2339, 2358, 2590, 2939, 3051, 3131, 3477, 3563, 3592, 4985, 5044 ve 5177 numaralı rivayetler.

72 Bkz. Hadis no: 468, 725, 765, 1414, 1480, 1759, 1886, 1916, 1978, 2030, 2168, 2437, 2735, 2912, 2966, 3226, 3384, 3435, 3592, 3707, 4339, 4599, 4836, 4948 ve 5256 numaralı rivayetler.

73 Dağılım şöyledir: K. Tahare (60 rivayet), K. Salat (128 rivayet), K. Zekat (16 rivayet), K. Lukata (3 rivayet), K. Menasik (37 rivayet), K. Nikah (12 rivayet), K. Talak (7 rivayet), K. Savm (31 rivayet), K. Cihad (19 rivayet), K. Dahaya (Zebaih, Akika) (11 rivayet), K. Sayd (2 rivayet), K. Vesaya (4 rivayet), K. Feraiz (6 rivayet), K. Harac, İmare, Fey (9 rivayet),

Ebû Dâvud *Sünen*'inde Müsedded kanalıyla gelen Süheyl b. Ebî Salih kaynaklı rivayetlerin⁷⁴ bulunması, günümüze kadar ulaşan bu nüshanın⁷⁵ Müsedded'in elinde bulunan yazılı kaynakların belgelerinden olduğu şüphesizdir. Bu husus, Müsedded'in *Müsned* adlı eserinin yazılı kaynaklara dayanmasının bir göstergesidir.

3.3 Tirmizî'nin Müsedded'ten Rivayeti

Muhammed b. İsa et-Tirmizî (ö.h.279)'nin Müsedded'ten doğrudan hadis aldığı tespit edilememiştir. Ancak *el-Camiu's-Sahih* adlı eserinde, Ebu Abdirrahman Muhammed b. Ahmed b. el-Hüseyn b. Medduveyh (ö.h.?) kanalıyla Müsedded'ten tek bir rivayet almıştır. O da *Kitabü'l-Atime, babu ma cae fi'r-ruhsati fi ekli's-sumi matbuhan* (H.no:1808)'da geçmektedir. Tirmizî'nin hocası olan Ebu Abdirrahman Muhammed b. Ahmed b. el-Hüseyn b. Medduveyh, Müsedded'in talebelerindendir ve sika olarak değerlendirilmiştir.⁷⁶

3.4 Nesaî'nin Müsedded'ten Rivayetleri

en-Nesaî (ö.h.303), Müsedded rivayetlerini hocası Ebû İshak İbrahim b. Yakub b. İshak el-Cüzezanî (ö.h.259) kanalıyla almıştır. Ebû İshak İbrahim b. Yakub ise Müsedded'in talebesi ve kuvvetle muhtemel Müsedded'e ait *Müsned*'in de ravilerindendir. O birçok kitap telif etmiş, sika hadis hafızlarından, cerh ve tadil imamlarındandır.⁷⁷ Nesaî'nin *Sünen* adlı eserinde, Müsedded'ten gelen rivayetler iki tanedir. Bunlardan biri *Kitabu'l-Cenaiz, Babu Defnü'l-Cemaati Fi'l-Kabri'l-Vahid* (H.no:2017), diğeri ise *Kitabu'l-eyman ve'n-nuzur, Babu keffaretü'l-Nezr* (H.no: 3846)'de yer almaktadır.

K. Cenaiz (20 rivayet), K. Eyman, Nüzur (8 rivayet), K. Buyu' ve İcarat (22 rivayet), K. Akdiye (4 rivayet), K. İlim (5 rivayet), K. Eşribe (13 rivayet), K. Et'ime (11 rivayet), K. Tıp (10 rivayet), K. 'Itk (2 rivayet), K. Huruf, Kıraat (1 rivayet), K. Hammam (--), K. Libas (14 rivayet), K. Terccül (9 rivayet), K. Hatem (3 rivayet), K. Fiten (6 rivayet), K. Mehdi (1 rivayet), K. Melahim (3 rivayet), K. Hudud (13 rivayet), K. Diyat (11 rivayet), K. Süne (19 rivayet) ve K. Edep (65 rivayet).

74 Ebû Dâvud, *Sünen*, Taharet, 49 (H.no: 104); *Salât*, 49 (H.no: 559).

75 Süheyl b. Ebî Sâlih'in nüshası, İlk dönem yazılı hadis belgelerinden biri olan ve 49 rivayetten oluşan bir hadis mecmuasıdır. Nüshada bulunan rivayetler İbrahim b. el-Haccâc (ö.233) > Abdulaziz b. Muhtâr (ö.180) > Süheyl b. Ebî Sâlih (ö.138)-Ebû Sâlih (Zekvân) (ö.101) > Ebû Hureyre (ö.59) kanalıyla nakledilmiştir. Bu nüshanın tahkikli neşri Muhammed Mustafa el-A'zamî tarafından yapılmıştır. Bk. el-A'zamî, Muhammed Mustafa, *Dirâsât fi'l-hadisî'n-nebevî ve târihu tedvinihi*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1998, s. 485-500.

76 İbn hacr, *Tehzib*, VII / 20-21.

77 Sandıkçı, *a.g.e.*, s.106

4. Müsedded'in Kütüb-i Sitte 'ye Olan Zevâid Rivayetleri

İbn Hacer el-'Askalânî (ö.h.852), *el-Metâlibu'l-'Aliye bi Zevâid i'l-Mesânidi's-Semaniye*⁷⁸ adlı eserinde, Ebû Davud et-Tayalisi, Ebû Bekr el-Humeydî, Müsedded b. Müserhed, Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe, İbn Ebî Amr Muhammed b. Yahya el-Adenî, İbn Menî', Abd b. Humeyd, el-Haris b. Muhammed el-Bağdadî gibi muhaddislerin müsnedlerindeki, *Kütüb-i Sitte* 'ye göre fazla olan rivayetleri seçerek tasnif etmiştir.⁷⁹ Bu zevâid çalışmasıyla İbnu Hacer, Müsedded'e ait *Müsned*'teki rivayetlerin bir kısmının günümüze intikaline vesile olmuştur. Müsned 'in diğer rivayetleri de *Kütüb-i Sitte*'de geçmektedir. İbnü Hacer'in bu çalışmasında esas aldığı *Müsned* ise, Mu'âz b. Müsennâ (ö.h.288) tarafından rivayet edilen Müsedded'in büyük *Müsned* 'idir.⁸⁰

Müsedded'in *Kütüb-i Sitte*'ye olan zevâid rivayetlerini, İbn Hacer el-'Askalânî (ö.h.852)'nin *el-Metâlibu'l-'Aliye* adlı eserinden taradığımız zaman, yurkarıda "Müsedded'in hadis aldığı Hocaları ve Rivayet Sayısı" başlığında verdiğimiz tabloda da görüleceği üzere, Müsedded'in 71 hocasından naklettiği 874 rivayet olarak görebiliriz. Tespitimize göre Müsedded'in *Müsned* 'indeki 985 rivayet *Kütüb-i Sitte*'de, *Kütüb-i Sitte*'de bulunmayan ve zevâid dediğimiz diğer 874 rivayet de İbn Hacer el-'Askalânî (ö.h.852)'nin *el-Metâlibu'l-'Aliye*'sinde geçmektedir. Ancak *el-Metâlibu'l-'Aliye*, şahıs adlarına göre değil de konularına göre tasnif edilmiştir. Bu tasnif metodun seçilmesinde, kitaptan yararlanma ve rivayetleri bulma kolaylığının etkili olduğu kuvvetle muhtemeldir.

5. Kaynak Olarak Müsedded'in Hadis İlmindeki Zati ve Tarihi Değeri

Nakledildiğine göre Basra'lı muhaddisler arasında ilk *Müsned* adlı eseri yazan kişi, Müsedded'dir.⁸¹ Ebû Hasen Muhammed b. Eslem Tüsî'nin (ö. h. 242-Tüs) "*Şerhu Müsned i'l-Müsedded*" isimli Müsedded'in Müsned i üzerine yapılan şerhi ise hadis tarihinde rastlanılan ilk şerhlerdendir.⁸² Onun *Müsned* 'i, kendinden sonraki ünlü muhaddislerden Buhârî, Ebû Dâvud vb. hadis âlimlerine de kaynak olmuştur. Bu gibi durumlar, Müsedded'in hadis kültüründeki önemini göstermekte, *Müsned* adlı eserinin tarihi ve zati değeri hakkında da bize bir fikir vermektedir.

Buharî'nin raviler arası görüşmelerin olup olmadığı konusunda, Ebû Süfyan Talha b. Nafi'in Cabir ile görüşmesinin ispatını, "Müsedded bize Ebû

78 *el-Metâlibu'l-'Aliye* adlı eser, ilk defa Habibu'r-Rahman el-A'zami tahkiki ile dört cilt halinde 1972'de Küveyt'te basılmıştır.

79 Kettani, *er-Risale*, s.171.

80 İbn Hacer, *el-Metâlibu'l-'Aliye* II / 28-37.

81 İbnu Recep, *Şerhu 'İlelî't-Tirmizî*, I / 39; Kettani, *er-Risale*, s.7, 62.

82 Bağdadi, *Zeyl ala Keşfi'z-Zunun*, II / 482.

Muaviye'den, o da 'Ameş'ten, o da Ebû Süfyan'dan naklen Ebu Süfyan'ın Mekke'de Cabir ile altı ay komşuluk yaptığını" belirterek Müsedded'in görüşüne dayandırır.⁸³ Bu husus Müsedded'in hem zati hem de ilmi güvenilirliğinin ve değerinin bir göstergesidir.

Buharî ve Ebû Dâvud'un sadece Müsedded'in rivayetlerine yer verdikleri babların varlığı, bunların önce eserlerinin bab başlığını oluşturduğu düşünülürse, babında aldıkları en sahih veya mevcudun içinde en tercih edileni anlamına gelmektedir. Bu husus, Müsedded'in zati güvenilirliğini ve tarihi değerini göstermektedir. Mesela Buharî'nin *kitabu'l-iman, babu minel-iman en yuhibbe li ahiki ma yuhibbu li nefsihi* "kendisi için istediğini kardeşi için de istemenin imandan olması konusu" babında tek rivayet bulunur, o da Müsedded'ten alınmıştır. Bu örnekler çoğaltılabilir.⁸⁴

Ebû Dâvud da Sünen adlı eserinde hocası Müsedded'ten aldığı tek rivayetle oluşturduğu bablara yer vermiştir. Mesela *Sünen*'deki *Taharet* bölümünün *babu keyfe yüstakü* başlığında Müsedded'ten gelen tek rivayet (H.no:49) verilmiştir. *Sünen*'deki bu tür örnekler de çoğaltılabilir.⁸⁵

Ebû Hâtim, Müsedded'in "Haddesena Yahyâ b. Saîd el-Kattân, heddesena Ubeydullah b. Ömer" şeklindeki isnadıyla rivayet ettiği hadislerin dînarlar değerinde olduğunu söylemesi ve "bunları Rasûlüllâh'tan duymuş gibi kabul edebilirsiniz" demesi,⁸⁶ de Müsedded'in hem kaynak hem ilmi titizliği hem de zati değeri hakkında bir gösterge kabul edilmelidir.

Sonuç

Basra'nın kurulmasından sonra emir tayin edilen Ebû Musa'l-Eş'arî (44 / 665) ile birlikte birçok büyük sahabe orada yerleşmiştir. Hasan el-Basrî (21-110 / 642-728), Muhammed b. Sîrîn (33-110 / 653-728) ile başlayıp Basra'da hadisleri ilk defa bab bab tasnif eden Said b. Ebî 'Arûbe (156 / 773), Şu'be b. el-Haccac (160 / 776), Yahya b. Said el-Kattân (198 / 813), Ebû Dâvud et-Tayalisi (204 / 819), Musa b. İsmail et-Tebûzekî (223 / 838) ile devam eden hadis çalışmalarının zincir halkalarından birisinin de *Müsedded b. Müserhed* (ö. h. 228) olduğu inkâr edilemez.

83 Buharî, *Tarihu'l-Kebir*, II / 346; İbnu Recep el-Hanbelî, *Şerhu İleli't-Tirmizi*, II / 742-743.

84 Bkz. Buharî'deki Müsedded'ten gelen tek rivayetli bablar için İman, 38; İlm, 10, 51; Vüdû', 42; Hayz, 17; Teyemmüm, 5 ve diğer bölümler.

85 Bkz. Sünen'deki Müsedded'ten gelen tek rivayetli bablar için Taharet, 35 (H.no:68), 46(H.no:97), 51(H.no:135), 53(H.no:138), 71(H.no:182, 183) 86(H.no:218) vd..

86 Zehebî, Muhammed b. Ahmed, *Tezkiratü'l-Hüffaz, (Zekeriya 'Umeyrat)*, I-IV, Daru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut-1998, II / 8.

Tam adının ve soy kütüğünün, Müsedded b. Müserhed b. Müserbel b. Muğarbel b. Mura'bel b. Erendel b. (Serendel b.) Ğarandel b. Masek b. Müstevrid şeklinde olması, hiçbir ravinin ismi ve soy kütüğüne benzememesiyle dikkat çekici olduğu kuşkusuzdur. Kuvvetle muhtemel hicri 150'de doğmuş ve hicri 228'de de vefat etmiştir. Onun hadis öğrenmek ya da herhangi bir sebeple başka yerlere gitmiş olsa bile 78 yıllık ömrünün büyük bir kısmını Basra'da geçirdiği söylenebilir. Basrî nisbesiyle anılması ve Basra'da ilk *Müsned* türü eseri yazan kimse oluşu, onu Basra muhaddislerinin ileri gelenlerinden biri yapmıştır.

Rical kaynaklarına göre Müsedded, *hâfız*, güvenilir ravilere muhalefet etmeyen, telkin kabul etmeyen güvenilir bir kimsedir. Hakkında herhangi bir cerh lafzı kullanılmadığı gibi, vehmine delalet eden bir lafız da kullanılmamıştır. Tespit edildiği üzere onun için "*sikatün hafızun*", "*sikatun sikatün*", "*sikatün*", "*sadükun*" şeklinde hep ta'dil lafızları kullanılmıştır.

Müsedded'in 87 hocasının olduğu tespit edilmiş ve bunların 80'inden hadis rivayetinde bulunmuştur. Müsedded'in hadislerinin %92,64'ü 17 hocasından gelmekte, %7,36'sı ise 63 hocasından gelmektedir. Eser sahibi veya eseri bilinmeyen musannif hocalarından hareketle onun hadis kaynaklarının sözlü olduğu kadarıyla daha çok yazılı kaynağa dayandığı söylenebilir. Müsedded'in en çok rivayette bulunduğu hocaları, cerh-ta'dil bakımından hepsi güvenilir ve ta'dil edilmiş kimselerdir. Aynı zamanda onun bu hocaları, *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin hadis ravileri arasında da yer almaktadır.

Ahmed b. Abdillâh b. Salih el-İclî (ö.h.261), Muhammed b. İsmail el-Buhârî (ö.h.256), Ebû Dâvud es-Sicistanî (ö.h.275), Ebû Hatim er-Razî (ö.h.277), Ebû Zür'a er-Razî (ö.h.264), Yakûb b. Süfyan el-Farisi el-Fesevî (ö.h.277) gibi önemli musannif hadisçilere kaynaklık etmiştir.

Müsedded'in *el-Müsned ül-Kebîr* ve *el-Müsned üs-Sağîr* olmak üzere iki eseri vardır. Hadisçiler arasında onun *Müsned* adlı eseri zikredilince büyük eseri anlaşılmaktadır. İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-Metalibu'l-Âliye*'sinde kaynak olarak kullandığı da Mu'âz b. Müsennâ (ö.h. 288) tarafından rivayet edilen büyük Müsned 'idir. Günümüze ulaşamayan Müsedded'in *Müsned* 'inin rivayetleri, *Kütüb-i Sitte* hadis kaynaklarında ve zevâid çalışmalarında yer aldığı bilinmektedir. Müsedded'in *Müsned* adlı eserinin *Kütüb-i Sitte*'de bulunmayan rivayetlerinin *el-Metalibü'l-Âliye*'de toplanmasından hareketle, Müsedded'din *Müsned* 'inin oluşturulabileceği mümkün görülmektedir.

Müsedded, Buhârî ile Ebû Dâvud es-Sicistanî gibi kendisinden sonraki hadisçilerin bazılarına doğrudan hocalık yapmış ve onlara kaynak olmuştur. Tespitimize göre Buhârî'nin *el-Camiu's-Sahîb*'inde hocası Müsedded'ten naklettikleri, 395 rivayettir. Ebû Dâvud'un en çok rivayette bulunduğu hocası ise Müsedded b. Müserhed'tir. Ebû Dâvud *Sünen* adlı eserinde, hocası Müsedded'ten 588 rivayet bulunmaktadır. Tirmizî (ö.h.279) ve en-Nesaî

(ö.h.303) ise Müsedded'den doğrudan hadis aldıkları tespit edilememiştir.

İbn Hacer el-‘Askalânî (ö.h.852), *el-Metâlibu'l-‘Âliye bi Zevâid i'l-Mesânidi's-Semaniye* adlı eseriyle, Müsedded'e ait *Müsned*'teki 71 hocasından naklettiği 874 rivayetlerin günümüze intikaline vesile olmuştur. *Müsned*'in diğer 985 rivayeti de *Kütüb-i Sitté*'de geçmektedir. Müsedded'in *Müsned* adlı eserinde en çok rivayette bulunduğu ve etkilendiği hocası, toplam rivayetlerin %36,62'sine tekabül eden 681 rivayetle Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dır.

Müsedded'in hadis ilmine getirdiği bir yenilik tespit edilememiştir. Ancak hem hocalarının hem de Buhârî ve Ebû Dâvud gibi hadis ilminde saygın öğrencilerinin güvenini kazandığı da inkâr edilemez. Onun herhangi bir olumsuz yönü tespit edilememiştir. Rivayetlerinden hareketle *Müsned*'ine aldığı mevkuף haberler, sahabe sözünün sünnet ifade edebileceğini kabul etmesinin bir göstergesi sayılabilir. Onun ehl-i hadis ekoluna mensubiyeti kuşkusuzdur. Ancak Ahmed b. Hanbel'e kıyasla daha mutedil ve rivayet ağırlıklı bir hadis âlimi olduğu söylenebilir.

Kaynakça

Acurri, Ebû 'Ubeyd Muhammed b. Ali, *Süâlat Ebî 'Ubeyd el-Acurri Ebâ Dâvud es-Sicistânî*, (thk. Dr. Abdulalim Abdulazîm el-Bestevî) Müessesetü Reyyan, Beyrut-1997.

A'zamî, Muhammed Mustafa, *Dirâsât fi'l-hadisî'n-nebevî ve târihu tedvînihî*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1998.

Bağdadi, İsmail Paşa, *Zeyl ala Keşfi'z-Zunun*, (asıl adı: *İdabu'l-Meknun fi'z-Zeyli ala'l-Keşfi'z-Zunun 'an Esami'l-Kütübi ve'l-Fünun*, I-II, İstanbul,1971-72).

Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Sahibu'l-Buhârî*, (thk. Salih b. Abdilaziz b. Muhammed b. İbrahim) 3. Bsk. Tek cilt (s. 1-670) Daru's-Selam, Riyad 2000.

_____, *et-Tarihü'l-Kebîr*, I-XII, Daru'l-Kütübü'l-‘İlmiyye, Beyrut, ty.

Burhanuddin, İbrahim b. Muhammed, *el-Maksadu'l-Erşed fi Zikri Ashabi'l-İmami Ahmed*, I-III, (thk. Dr. Abdurrahman b. Süleyman el-'Useymîn) Mektebü'r-Rüşd, Riyad, 1990.

Ceyyanî, Ebu Ali Hüseyin b. Muhammed, *Tesmiyetu Şüyubi Ebî Davûd*, I-II, Daru'l-'Ulum ve'l-Hikem, (thk. Dr. Ziyad Muhammed Mansur), Medine, 2004.

Darakutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer, *Sunenu Darakutnî*, (thk.S.Abdullah Haşim Yemani el-Medenî, Azimabadi'nin et-Ta'liku'l-Muğni'si ile beraber), Daru'l-Mehasin, Medine, 1966.

Ebu Davud, Sülleymam b. Eşâs es-Sicistani, *Sunen-u Ebi Davud*, (thk. Muhammed Abdilaziz el-Halidi) Tek cilt, I. bsk. Daru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, Beyrut-2001.

Eren, Mehmet, Buhârî'nin Sahih'i ve Hocaları, Nükte Kitap, Konya, 2003.

Güler, Zekeriya, *İlk Yedi Asırda Hadis İlimleri Literatürü*, Adal-Ofset, Konya-2002.

_____, "Müsedded b. Müserhed", *DİA*, İstanbul, 2006.

Hudarî, Muhammed, *ed-Devletü'l-Abbâsîyyetü*, Daru'l-Kütübü'l-‘İlmiyye, Beyrut-1998.

İbn Ebî Hatim er-Razî, Ebû Muhammed Abdurrahman, *Kitabu'l-Cerhi ve't-Ta'dil*, İhyau't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, ty.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-'Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I-X+Fihrist, Daru'l-Fikr, Beyrut-1995.

_____, *el-Metâlibu'l-Âliye bi Zevâidi'l-Mesânidi's-Semaniye*, Daru'l-'Asime, Riyad-1998.

İbnü Hibban, Muhammed el-Büstî, *Kitabu's-Sikât*, (th. Seyyid Şefuddin Ahmed) I-IX, Daru'l-Fikr, 1975.

İbnu Recep el-Hanbeli, Zeynuddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ahmed, *Şerhu 'İleli't-Tirmizî*, (thk. Nurettin 'İtr) I-II, 4.bsk. Daru'l-'Ata', Beyrut-2001.

İbnu'l-Cevzî, Cemalüddin Ebu'l-Ferec, *Telkîhu Fühumi Ehlî'l-Eser, fi 'Uyuni't-Tarih ve's-Siyer*, Şirketü Dari'l-Arkam b. Ebi'l-Arkam, Beyrut, 1997.

İclî, Ahmed b. Abdillâh, *Kitabu's-Sikât*, II., (thk. Abdulalim Abdulazim), Mektebetü'd-Dar, Medine, 1985.

Kâtip Çelebi, Hacı Halife Mustafa b. Abdillâh, *Keşfü'z-Zunun 'an Esmâ'il-Kutub ve'l-Funun*, İstanbul-1971.

Kettani, Muhammed b. Cafer, *er-Risaletü'l-Mustatrefe*, Kahraman y. İstanbul-1986.

Mizzi, Cemaluddin Ebu Hacca Yusuf b. Zeki Abdirrahman, *Tehzîbu'l-Kemal fi Esmâir'r-Rical*, (thk. Beşşar Avvad Maruf), Muessesetu'r-Risale, Beyrut-1987.

_____, *Tuhfetü'l-Eşraf bi Marifeti'l-Etraf*, (İbn Hacer Askalani'nin *en-Nuketü'z-Ziraf alel Etrafı* ile beraber), (thk. Abdussamed Şerefuddin), I.bsk. ed-Daru'l-Kayyime, Bombay-1965.

Nesai, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sunen*, İstanbul-1981.

Râzî, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hatim, *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil*, Haydarabad-t.y.

Sandıkçı, S.Kemal, *İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis*, D.İ.B.Y. Ankara-1991.

Sezgin, Fuad, *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, Kitabiyat, Ankara-2000.

Süyutî, Celalüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Tabakatu'l-Hüffaz*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut-1983.

Tirmizi, Ebu 'İsa Muhammed b. 'İsa, *es-Sunen*, I-V, İstanbul-1981.

Yavuz, Y. Şevki, "Basra", *DİA*, İstanbul, 1992.

_____, "Basriyyûn", *DİA*, İstanbul, 1992.

_____, "İbn Ebî Duâd", *DİA*, İstanbul, 1999.

Yücel, Ahmet, *Hadis İstılablarının Doğuşu ve Gelişimi Hicri İlk Üç Asır*, M.Ü.İ.F.V.Y. İstanbul-1996.

_____, *Hadis İlminde Tenkit Terimleri ve İlgili Çalışmalar*, İFAV, İstanbul-1998.

_____, *Hadis Tarihi*, İFAV yay. İstanbul 2011.

Zehebi, Ebu Abdillâh Şemsuddin Muhammed b. Ahmed, *Tezkiretu'l-Hüffaz*, I-IV, Daru İhyâit-Türasi'l-Arabî, t.y.

_____, *Siyeru 'Alami'n-Nubela* (thk. Şuayb el-Arnâvud yönetiminde), I-XXV, Muessesetu'r-Risale, Beyrut-1990.